

Seminarska naloga

Jaka Čop

23. junij 2025

Ideja odprte znanosti ni nov koncept. Pojavila se je že sredi 17. st., ko so začeli izhajati prvi znanstveni časopisi (Grand idr., 2016; Pušnik in Legat, 2024). Pušnik in Legat (2024) pa ugotavljata, da je pravi razmah odprta znanost doživela prav zdaj, v dobi digitalizacije, ki je pravzaprav postavila trdne temelje odprti znanosti. S postopnim spreminjanjem sveta in pomena znanosti so se spreminjale tudi vloge knjižnic – predvsem visokošolskih, ki že stoletja podpirajo univerze in druge znanstvene in akademske ustanove v njihovem delovanju (Tzanova, 2020). Liu in Liu (2023, str. 11) na podlagi raziskav pišeta, da so trenutni poskusi vpeljave odprte znanosti v prakso na ravni visokošolskih knjižnic usmerjeni predvsem v štiri področja: „odprti dostop, upravljanje s podatki raziskav, odprte študijske vsebine in občanska znanost.“

Seveda pa odpiranje znanosti javnosti ni brez težav. Veliko visokošolskih knjižnic je izrazilo skrb glede implementacije odprte znanosti v praksi. Te pomisleke lahko v grobem razdelimo v dve skupini: pomanjkanje notranje in pomanjkanje zunanje podpore. V prvi so aktualni problemi predvsem: pomanjkanje osebja, premalo financiranja, pa tudi preslaba infrastruktura; medtem ko se v drugo kategorijo uvrščajo: pomanjkanje podpore akademske oz. znanstvene skupnosti, pomanjkanje izdatnih in jasno določenih ustanovnih pravil in smernic, nenazadnje pa tudi še vedno nerešene težave okoli avtorskih pravic (Liu in Liu, 2023). Bawden in Robinson (2024) pa izpostavljata tudi pomen različnih mnenj oz. trenj v procesu komuniciranja znanstvenikov. V okolju proste in odprte komunikacije med znanstveniki bi po njuno tako veliko lažje krožili tudi lažni oz. vsaj nepreverjeni podatki. Zanimivo je, da skoraj nihče ne omenja združevanja podatkov kot problem odprte znanosti, temveč kot prednost. Minutephysics (2017) nas v videu odlično opozori na potencialne nevarnosti kombiniranja (ali združevanja/deljenja) podatkov, ki nas lahko hitro, hote ali nehot, privede do napačnih zaključkov.

Kljub temu so napredki vidni na več področjih. Evropska Unija se z aktivnim sprejemanjem aktov očitno zavzema za čim širšo uveljavitev odprte znanosti (European Commission, b.d.), Liu in Liu (2023) pa prav tako ugotavljata, da se vzpostavlja vse več repozitorijev na ravni različnih izobraževalnih ustanov, kar je tudi eden od možnih načinov posrednega financiranja odprte znanosti. Eden primerov takih ustanov je tudi reška univerza, ki je v zadnjih nekaj letih sprejela nemalo resolucij prav z namenom uvajanja načel odprte znanosti na ravni univerze. Med drugim tudi obveznost objavljanja znanstvenih del v repozitorijih (Dorotić Malič idr., 2023).

Kot poudarita Pušnik in Legat (2024, str. 26) imajo knjižnice priložnost „s svojo proaktivnostjo doseči svojo uveljavitev kot pomembni partnerji oziroma deležniki pri ustvarjanju razmer za izvajanje znanstvenoraziskovalne dejavnosti po načelih odprte znanosti.“ Kot lahko vidimo je odprta znanost od svojih začetkov prišla že zelo daleč. Toda čaka jo še dolga pot, knjižnice pa imajo res priložnost odigrati pri prehodu znanosti, iz zaprte v odprto, ključno vlogo.

Literatura

- Bawden, D. in Robinson, L. (2024). Open science roles for libraries: International perspectives and examples. *Knjižnica: revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 68(2-3), 67–85. <https://doi.org/10.55741/knj.68.2-3.4>
- Dorotić Malič, I., Turk, B. in Krišković Baždarić, J. (2023). Uloga Sveučilišne knjižnice Rijeka u promicanju otvorene znanosti. *Bosniaca: časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine*, 28(28), 186–201. <https://doi.org/10.37083/bosn.2023.28.186>
- European Commission. (b.d.). *Open science*. Pridobljeno 19. decembra 2024 s <https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-research-and-innovation/our-digital-future/open-science.en>
- Grand, A., Wilkinson, C., Bultitude, K. in Winfield, A. F. T. (2016). Mapping the hinterland: Data issues in open science. *Public Understanding of Science*, 25(1), 88–103. <https://doi.org/10.1177/0963662514530374>
- Liu, L. in Liu, W. (2023). The engagement of academic libraries in open science: A systematic review. *The Journal of Academic Librarianship*, 49(3), 102711. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2023.102711>
- Minutephysics. (2017, 17. oktober). *Simpson's Paradox* [video]. <https://www.youtube.com/watch?v=ebEkn-BiW5k>
- Pušnik, M. in Legat, D. (2024). Znanstveno komuniciranje, odprta znanost in knjižnice: beseda gostujočih urednikov. *Knjižnica: revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 68(2-3), 13–27. <https://doi.org/10.55741/knj.68.2-3.2>
- Tzanova, S. (2020). Changes in academic libraries in the era of Open Science. *Education for Information*, 36(3), 281–299. <https://doi.org/10.3233/EFI-190259>